

Milan Markelj

TUDI TAKO –
NI ŠLO MiMO

*Komentarji in uvodniki,
objavljeni v rubrikah
Tudi tako in Ni šlo MiMo*

VSEBINA

Kaj me briga!	3
Spomeniki se selijo	7
Se 8. marec poslavlja?	11
Jezikovno hlapčevstvo	14
Zakaj sploh da ali ne?	18
Razvoj da, vendar drugačen	22
Katero Slovenijo bo obiskal papež?	26
Izseljenci brez domovine	29
Temni slovenski požiralniki	33
Živali, preskusni kamen človečnosti	37
Politika je k.... ..	40
Nasilje ali stvar kulture?	43
Človeštvo naj sname krono in preživi	46
Pogine naj Rast?	51
Zborovski zeleni Jurij	53
Dolenjsko kulturno razsredišče	55
Imenitno tuje perje	58
Naj bo tipkovnica slovenska?!	59
Nasmeh, a grenak	61

KAJ ME BRIGA!

Priloga Dolenjskega lista 41 / 1995

Temu, kar se dogaja na slovenskih cestah, bi lahko rekli kar vojna. Številke o umrlih in težko ranjenih v prometnih nesrečah so grozljive, primerjali bi jih lahko z žrtvami na območjih, kjer divja prava vojna. Strašljivost števil (lani je na slovenskih cestah umrlo 505 ljudi) se še poveča ob premisleku, da vsi ti mrtvi in težko pone srečeni niso prizadeti le sami po sebi, ampak tako ali drugače prizadenejo še veliko drugih. Koliko človeških tragedij, izjalovljenih upov, socialnih tegob se skriva za statističnimi številkami! Da seveda sploh ne govorimo o suhoparnem nesentimentalnem preštevanju števil o skupni škodi, ki jo družba v celoti trpi zaradi slovenske avtomobilske norosti.

Tako stanje sili v razmislek, kaj je vendar vzrok za to iz dneva v dan se ponavljajočo slovensko tragedijo. Različne stroke ponujajo nekaj odgovorov, vrte pa se predvsem okoli slabih cest, vožnje pod vplivom alkohola, neizkušenosti voznikov in neupoštevanja

voznih razmer, predvsem je poudarjena prevelika hitrost. Nekateri nesreče, za katerimi se vzroki skrivajo pod izrazom "nenadoma zavil v levo" in podobno, govore morda tudi o samomorilnosti. Pogled na starost udeležencev razkriva še eno žalostno plat – velik delež mladih. Poseben problem so seveda pešci in med njimi še posebej otroci.

Govorimo sicer o objektivnih in subjektivnih razlogih, vendar igra po dosedanjih dognanjih najpomembnejšo vlogo prav človeški faktor, pa naj gre za počutje voznika, preutrujenost, agresivnost, malomarnost, neupoštevanje predpisov, nepremišljenost itd. Skupen imenovalec vsemu je možno najti v tisti osnovni naravnosti današnjega človeka, ki bi ji lahko rekli neodgovornost do drugega. Kdor sede za volan pijan in divja po ulici, je neodgovoren, kdor zavestno ne upošteva prometnih predpisov, je neodgovoren, kdor z malo vozniki izkušnjami pritiska plin do konca, je neodgovoren, kdor svoj nasilni značaj dokazuje v prometu, je neodgovoren, kdor zavestno vozi tehnično oporečno vozilo, je neodgovoren – neodgovoren do sebe in zaradi narave prometa tudi do drugih. To, se zdi, je tista rakasta

rana, ki pošilja smrtne zasevke okoli – drugi nam ne pomenijo nič.

Naj je videti na prvi pogled taka trditev preprosta in ne kaj prida tehtna, pa sprašuje po nekaterih temeljnih stvareh, kot sta vrednostna integriteta človeka, vest in moralna drža. A ne vesti ne moralnih vrednot, ki tvorijo najžlahtnejše v človekovi osebnosti, v neodgovornosti do sebe in do drugih ni.

Kako to? Od kod ta neodgovornost? Mar niso Slovenci v preteklosti sloveli kot vestni, pošteni, odgovorni ljudje? Če so res zvečine bili taki, pa zdaj niso več, o čemer z grozljivim jezikom govore krvave slovenske ceste.

Kaj se je dogodilo s slovenskim narodnim značajem?

Spremembo je mogoče (ni pa nujno to edina možna povezava) povezati z našo polstoletno družbeno resničnostjo, ki je seveda še zdaleč ni konec, kot površno menimo. Še traja in bo še trajala v nekaterih plasteh naše zavesti, zato se še in se bo še odražala v našem ravnanju. V tem primeru gre predvsem za zatiranje svobodnega posameznika. Osebna nesvoboda namreč pomeni osebno neodgovornost.

V družbah, kjer sta država ali vladajoči režim vse, kjer je samovolji oblastnikov podvrženo prav vse, od zakonov do morale, kjer se vse obrača in prikraja potrebam oblastnikov in ni ničesar več, kar bi bilo nad njimi in bi zavezovalo njih same, ne pravni ne moralni red, mora priti do splošne neodgovornosti. Posameznik ne presoja, kaj je prav in kaj ne, kaj je moralno in kaj ne, zanj to počno oblastni izbranci, vendar običajno zelo nedosledno. In ko kar naprej spreminjajo pravila in vrednote ter z lastnim početjem izkazujejo, da pravzaprav v resnici sploh niso obvezujoče, se razkroji že tako in tako ogroženi moralni instinkt v človeku, v njem samem ni ničesar več, pred čimer bi odgovarjal za svoje ravnanje, spreminjajoča se zunanja pravila pa je mogoče z malo spretnosti kršiti, jih obiti, ne upoštevati.

SPOMENIKI SE SELIJO

Priloga Dolenjskega lista 3 / 1996

Še ena kost za glodanje je vržena v javnost. Gre za pobudo o odstranitvi oziroma premestitvi spomenikov Kidriču in Kardelju iz bližine stavbe slovenskega parlamenta na kakšno drugo, seveda manj pomembno mesto. Za nekatere je to znak za množično selitev spomenikov revolucije in delavskega gibanja z javnih mest v muzejske in galerijske depoje ali morda kar na odpad. A predno se strasti razplamtijo in se začne vsepočezno grizenje, bi morali o stvari kar se da neobremenjeno razmisliti, saj nam še ena razprtija v že tako sprti očetnjavi res ni potrebna. Morda bi lahko razmišljali tudi tako:

Spomeniki so znamenja, ki v vidni obliki opozarjajo na pomembne stvari v življenju neke skupnosti. Največkrat gre za utelešenje vrednot, ki jih tudi na ta način vzpostavljamo in vzdržujemo v javni zavesti. Odstranjevanje ali rušenje takih spomenikov je zato vedno v bistvu rušenje vrednot, ki jih predstavljajo, v omenjenem konkretnem primeru gre za vrednote

komunistične revolucije. Z vsem, kar je že bilo zna-
nega in kar je čas še izplaval v naše védenje, so te vre-
dnote postale vprašljive, za sedanji trenutek in bodo-
čo usmeritev slovenske družbe so morda celo odveč.
Če je tako, potem imajo spomeniki revolucije lahko
samo še umetniško ali zgodovinsko vrednost, zato je
njihova premestitev z mest, kjer z okoljem niso bistve-
no zraščeni (v estetsko, arhitektonsko ali kakšno dru-
go celoto), v galerijske in muzejske depoje ali parke
nekaj naravnega in ne bi smelo razburjati duhov. Celo
več, če so spomeniki danes v nasprotju z vrednotami,
ki jih najširša skupnost priznava kot temeljne za člo-
veštvo, potem je toliko manj razlogov za razburjanje.
Ali se je v svetu sploh kdo razburjal, ko so pred nekaj
leti odstranjevali z javnih mest spomenike Dzeržin-
skemu, Leninu ali Stalinu, da ne omenjamo popolni
spomeniški mrk fašističnih diktatorjev?

Prestavljanje in rušenje spomenikov tudi pri nas
ni nič novega. Povojni čas na Slovenskem je narav-
nost bogat s takimi primeri. Nič koliko spomeni-
kov vseh vrst je šlo samo zaradi tega, ker so utele-
šali vrednote, ki so preko noči postale nevrednote.
Pri vzpostavljanju novega reda, ki se je na bolj ali

manj prikrito nasilen način gradil tudi s pranjem možganov, spreminjanjem zavesti in brisanjem zgodovinskega spomina, so bili samo motnje, ki jih je bilo treba odstraniti. Takrat ni nihče razmišljal o umetniški, zgodovinski, kulturni vrednosti teh spomenikov, padali so, ker je moral pasti sistem "preseženih", "odpisanih" vrednot.

Ko se danes glasno kliče k ohranjevanju spomenikov revolucije v imenu umetniškosti, zgodovine ali kulture, torej v imenu tistih vrednot, ki jih je revolucija, ko je šlo za druge spomenike, brezobzirno poteptala, je v tem nekaj čudnega. Človeku se stvar nehote upira, nekaj se mu ne zdi prav. Človeku, ki je ohranil vsaj osnovni čut poštenosti – ta naj bi bila po prepričanju enega naših velikih znanstvenikov in mislecev dr. Antona Trstenjaka celo glavna sestavina slovenskega narodnega značaja – se seveda močno upira, ko se nasilnež sklicuje na človekove pravice, prekrščevalec na svobodo osebnega prepričanja, tat na nedotakljivost lastnine ali morilec na svetost življenja. Vendar pa – predvsem to si velja zapomniti – zaradi tega teh vrednot samih ne bo zanikal.

Tako je najbrž tudi s spomeniki revolucije. Naj

bodo še taki pričevalci (ne)vrednot, je treba ravnati z njimi z vso potrebno skrbnostjo in premišljenostjo. Dobro je treba pretehtati, kaj in kako z njimi, ali niso morda ob vsem pričevalci tudi vrednot, ki so še žive in so pomembne za našo narodno identiteto, da se ne bi v prihodnjih časih, ki bodo, upajmo, vrednostno jasnejši, sramovali lastnih početij in prepozno ugotavljali, da se iz napak v preteklosti nismo prav nič naučili.

SE 8. MAREC POSLAVLJA?

Priloga Dolenjskega lista 5 / 1996

Listanje po koledarju, kadar seveda ni povezano s prozaičnim iskanjem datuma ali zapisovanja dnevov sestankov, zmenkov, sej in ostalega, kar nam prej ali slej zapredalčka življenje, torej povsem neobvezno, recimo poetično zamišljeno listanje po koledarju, je lahko kaj zanimivo početje. Človeka zaziba v različne misli in počutja, od rahlo otožnega počutja begotnosti dnevov do filozofske zamišljenosti v neizbežnost vseminevanja. Lahko se pritakne tudi kakšna manj vzvišena, a zanimiva pomisel, kot je denimo tale, da imajo vse stvari, ki so kakor koli problematične, svoj poseben dan v letu. Tako je denimo 11. februarja svetovni dan bolnikov, 15. marca mednarodni dan potrošnikov, 21. istega meseca mednarodni dan invalidov, dan za njim svetovni dan voda, 8. aprila svetovni dan Romov, 15. maja dan družine, 21. maja dan novinarjev, 5. junija dan izseljencev, 30. septembra mednarodni dan gluhih, 3. oktobra mednarodni dan otroka, dan

za njim imajo svoj dan živali, 1. decembra je na vrsti aids itd. itd. Celo Zemlja, naš rodni planet, ki na svoji obli nosi nehvaležno človeštvo, ima svoj dan. In še kako ga zasluži, ta od ljudi tako močno utrujena in izmučena potnica skozi globine časov in prostora! Mednarodni in svetovni dnevi naj bi bile vsaj nekoliko bolj opazne postaje našega popotovanja skozi leto, trenutki, ko naj bi se vsaj za hipec zaustavili v vsakdanjem drvenju in se zamislili.

Jutri, 8. marca, bo tudi eden takih dnevov, ki so jih dvignili iz sive povprečnosti dnevov, da bi z njim opozorili na nekaj, kar je treba razmisliti ali čemur je treba posvetiti vsaj nekaj več pozornosti. Seveda, jutri je dan žena. Ta praznični dan smo pred še nekaj leti praznovali kot kakšne jubileje ali silvestrovanje: obilje jedače in pijače se je nadrobilo in pretočilo po mizah v gostilnah, delovnih organizacijah in domovih, tone in tone rož so podjetni cvetličarji takrat prodali močnejšemu spolu, ki je na ta dan čutil za svojo sveto dolžnost darovati nekaj cvetlične zelenjave predstavnicam lepše polovice človeštva. Najbrž so ga prav te prekomernosti, posiljeni formalizem in podobne neumnosti tako razvrednotili, da

ga skoraj ne praznujemo več. Ali pa je razlog drugje? Denimo v tem, da ženske niso več problematične na tak način, da bi morali s posebnim dnevom opozarjati na to. Če bi bilo to res, potem se izginjanja nekega praznika lahko le razveselimo. Nasvezadnje enakopravnost žensk pri nas zares ni vprašljiva. Je pa seveda še kako res, da enakopravnost ne pomeni enakosti, česar se k sreči zaveda tudi bojevitejši del ženstva in v svojih prizadevanjih ne sili v to smer.

Za dnevom žena, kakršnega smo dolga leta poznali in ki se počasi poslavlja, bodo žalovali le cvetličarji in tisti, ki potrebujejo problematičnost, naj bo za kar koli že, četudi za nabiranje političnih točk.

JEZIKOVNO HLAPČEVSTVO

Priloga Dolenjskega lista 6 / 1996

Z uradom za slovenščino, katerega ustanovitev napoveduje naš novi kulturni minister, dolenjski rojak dr. Janez Dular, se v javnosti ponovno opazneje zastavlja vprašanje slovenščine v javni rabi, o njenem položaju in ogroženosti, z njim pa veljavnost nekaterih dosedanjih ugotovitev. Med njimi je zaradi razmer (samostojna država!) ponovnega premisleka vredna posebno ta, ki pravi, da slovenščino najbolj ogrožamo mi sami z nepriernim odnosom do nje, pri čemer naj bi svojo vlogo igrala slovenska hlapčevska narava, ki se v tem odnosu kaže predvsem v stalni pripravljenosti zatajiti in omalovaževati materinščino.

Res bi težko trdili, da s slovenščino ravnamo zgledno in skrbno, da je v javni rabi po nepotrebnem ne zatajimo oziroma ne podrejamo. Če je kaj takega mogoče razumeti in opravičiti za čase, ko je bila

slovenščina podrejena tujemu jeziku zaradi tega, ker je bil pač tujec naš gospodar, je treba imeti že kar slonje debelo kožo, če želimo razumeti in opravičiti hlapčevanje slovenščine "državnemu jeziku" srbohrvaščini v Jugoslaviji, ko naj bi bila oblast in z njo čast v rokah slovenskega ljudstva. Težko pa je jezikovno hlapčevstvo razumeti in še manj sprejeti v samostojni slovenski državi. A človek se ne more znebiti nadležnega vtisa, da jezikovno hlapčevstvo še naprej cveti, ko prebira nazive podjetij, bere reklamna sporočila, dobi v roke navodila za uporabo izdelkov ali ko prisluhne vsakdanji govorici in žal tudi govorici naših množičnih medijev.

V samostojni slovenski državi slovenščina vendar ne bi smela biti ogrožena. A čemu potem govorjenje in občutek ogroženosti? Čemu so jezikovno in narodno osveščeni ljudje še vedno zaskrbljeni za usodo in položaj slovenščine? Ali jo zdaj ogroža angleščina? Se je podrejenost slovenščine res tako globoko zažrla v našo kožo in ali je to zares za vse večne čase koža hlapca? Bo zaradi tega, ker ni več pod neposrednim pritiskom tujega jezika, slovenščina klavrno usahnila?

Zadevo je seveda mogoče videti tudi tako, da na

ta vprašanja odgovorimo pritrdilno in je potem zakrbljenost še kako upravičena, rešitev pa se nam odmika v polje težko dosegljivega ali celo nedosegljivega, vsaj če pomislimo na preobrazbo narodnega značaja. A da se pogledati tudi drugače. Denimo takole: naš odnos do materinščine ne določa hlapčevstvo (to se sicer v marsičem res kaže kot črta slovenskega narodnega značaja, vprašanje pa je, če ne gre le za preveč naglaševani stereotip) torej ne hlapčevstvo, vsaj ne v tolikšni meri kot nekaj povsem drugega – slovenska pragmatičnost.

Zanimivo je, da so prav pragmatičnost in ne hlapčevstvo v našem narodnem značaju prepoznali naši dovčerajšnji bratje, s katerimi smo živeli v skupni državi in se v zadušljivem "bratskem" objemu in medsebojnem praznenju žepov kar dobro spoznali. Srbske trditve o izkoriščevalskih Slovencih, spretnih trgovcih, ki poceni kupuje na jugu surovine in nato tja drago prodajajo izdelke, govore natanko o tem.

Če torej naš odnos do materinščine v precejšnji meri določa pragmatičnost, se stvari pokažejo lažje rešljive. Materinščina za pragmatika seveda ni nobena svetinja ne vrednota; če se pokaže kot ovira

pri doseganju koristi, jo zlahka preskoči ali pa potisne tja, kjer ne dela zgage in nepotrebnih težav. Pragmatično pamet k spoštovanju maternega jezika torej ne bo vodil lasten premislek, ampak le zakonska prisila.

Če tako premišljamo, potem ustanovitev urada za slovenščino in sploh zakonski ukrepi za krepitev položaja slovenščine nikakor niso videti zgrešena poteza, slovenščina pa niti ne več tako ogrožena.

A kaj bo z njo, zares ostaja odvisno od nas samih.

ZAKAJ SPLOH DA ALI NE?

Priloga Dolenjskega lista 8 / 1996

Jedrska elektrarna v Krškem je enim v zgražanje in strah, drugim pa v ponos in veselje, bi lahko nekoliko poenostavljeno rekli na rob večletnemu merjenju moči tistih, ki so za njeno predčasno zaprtje, in tistih, ki so za njeno normalno delovanje do konca predvidenega obratovanja. Naj smo je veseli ali ne, imamo jo, tu je in tu bo ostala, delujoča ali zaprta. Preko tega ne moremo, saj nuklearke ni mogoče kar zbrisati z obličja slovenske zemljice, kot se ni mogoče delati, da je ni, in to v dobrem in v slabem. Postala je nekakšna nadležna nujnost, odkar je močnejše stopila v zavest javnosti.

Povečana občutljivost Slovencev za okoljska vprašanja in v zadnjem času dokaj vsiljivo navijanje za predčasno zaprtje lahko pripeljeta do tega, da bi se na morebitnem referendumu ljudje odločali bolj po občutju kot po tehtnem razmisleku. Ali še slabše: da se sploh ne bi hoteli odločati in bi tako o za ves narod pomembni zadevi odločal le najbolj dejavni

del prebivalstva, naj bo "zelen" ali "jedrski".

Za zdaj sicer prvi rezultati zbiranja podpisov za razpis refrenduma, ki so precej borni in za mnoge povsem nepričakovani, kažejo, da se naši ljudje za referendum nekako ne ogrevajo. Vendar se stanje lahko hitro spremeni in z nekoliko bolj prefinjenimi prijemi zagovorniki referenduma le zberejo potrebno število podpisov. Potem se bo treba odločati, grenki kelih ne bo šel mimo.

Zapreti ali ne? Krška nuklearka je kot vsak jedrski energetski objekt lahko nevarna okolju, vendar le v primeru nesreče, če seveda vzamemo, da je shranjevanje nizko-, srednje- in visokoradioaktivnih odpadkov zadovoljivo rešeno. Je pa nedvomno tudi gospodarsko koristen objekt, ki ga vsaj v našem primeru ni mogoče brez velikih stroškov in udarca po gospodarstvu nadomestiti. To ni argument jedrskega lobija, ampak nespodbitno dejstvo. Tudi zeleni se ga zavedajo, saj so predčasno zaprtje premaknili za deset let, torej na leto 2005, kar pomeni, da bi tako nuklearki odvzeli le 17 let obratovanja. Ali se jo splača zapreti le za 17 let?

Komu je pravzaprav toliko do tega, da bi nuklearko

v Sloveniji zaprli? Zeleni, ki so po prepričanju nasprotniki uporabe jedrske energije, kot smo videli, razmišljajo racionalno in so za takšno urejanje zaprtja, ki ne bi povzročilo prehudih gospodarskih in socialnih težav naši državi. Videti pa je, kot da na nas najbolj pritiskajo severni in zahodni sosedi. Pri tem je nekaj zelo motečega. Namreč to, da se ne vzemajo z enako ihto za zaprtje nukleark denimo v Franciji ali Nemčiji. Je mar grda in nevarna samo naša? Ali pa morda menijo, da gre za nevarno igračo, ki jo imajo lahko v rokah le modri zahodnjaki, čuši ali ščavi pa ne? Sicer pa nuklearka ni edino, kar bi radi urejali pri nas.

Če torej pride do referendumu, potem se bo treba odločiti za ali proti po pameti in vesti. Gotovo pa jih ne bo malo, ki bodo ob tem imeli nekoliko trpek občutek, da je namreč tisti pravi trenutek, ko bi se bilo zares smiselno odločati o jedrski elektrarni, že davno minil. Predno so jo zgradili, bi morali pred javnostjo razgrniti pluse in minuse ter nato dati ljudem možnost, da se na odločijo za gradnjo ali proti nji. A ve se, da takrat, ko se je odločalo o jedrski elektrarni v Krškem, "ljudstvo na oblasti" ni imelo

nobene besede. Zdaj pa naj jo ima, ko se naj odloča med dvema slabima odločitvama?!

RAZVOJ DA, VENDAR DRUGAČEN

Priloga Dolenjskega lista 9 / 1996

Odpadki, ki se kopičijo po naši ljubi domovini na sončni strani strani Alp in delajo sive lase iskalcem poti in načinov, kako jim biti kos, še zdaleč niso edina stvar, ki nas opozarja, da se gibljemo po nevarnem robu. Še veliko je stvari, ki so prav tako ali še bolj glasne, in ves svet, še posebej pa razviti, opozarja, da smo v težnji po nenehni gospodarski rasti za vsako ceno in z dobičkom kot edinim merilom stopili na tisto točko, ko tako ni več mogoče naprej; ne zato, ker bi nam zmanjkalo moči ali volje, ampak ker smo do skrajnih meja prenapeli zmogljivosti prostora, v katerem uprizarjamo to noro potrošniško dirko za gmotnimi dobrinami, ker smo okolje tako obremenili, da se grozi sesuti z nami vred. Pustimo ob strani puščave, ki so se razprostrle v notranjem svetu sodobnega človeka, in varljivo bliskanje fatamorganskih oaz duhovne

-sreče in miru, zaradi teh puščav svet ne propada, naš rodni modro zeleni planet Zemlja se spreminja v življenjsko puščavo zaradi človekovih nespametnih in kratkovidnih dejanj, ker svojim nepremišljenim in sebičnim interesom podreja prav vse. Degradacija okolja je zaradi človekovih posegov v okolje že tako velika, da se povsem jasno izčrtuje na obzorju možnost katastrofe planetarnih razsežnosti.

Človeštvo se ne more več obnašati kot slovita trojica opic, ki si s šapami zatiskajo oči, ušesa in usta: spregledati mora, prisluhni in spregovoriti. Čas je tak, da se ne da več sprenevedati. In se tudi ne več. Minili so namreč časi, ko so za tolažbo slabe vesti zadoščali kozmetični popravki okolja in romantično okoljsko vračanje k naravi, že kar nekaj časa je popolnoma jasno, da ne bo šlo brez temeljitih globalnih sprememb, predvsem v takšni odločni preusmeritvi tokov gospodarskega razvoja in življenjskih navad, da razvoj in življenjski slog ne bosta usodno škodljiva za okolje in bosta temeljila še na kakšni vrednoti več, kot sta dobiček in posedovanje stvari.

Morda je rešitev v tem, kar se je rodilo in uveljavilo kot geslo konca tega tisočletja in rešitve tako

potrebnega 21.stoletja – v trajnostnem razvoju. Trajnosten oziroma sonaraven ali uravnotežen razvoj je Svetovna komisija za okolje opredelila kot razvoj, "ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnost prihodnjih generacij, da zadosti-jo svojim lastnim potrebam". Kasneje so definicijo dopolnili s tem, da je trajnostni razvoj "težnja po izboljšanju kakovosti življenja tako, da bomo živeli v okviru nosilnih zmogljivosti podpornih ekosistemov". Gre torej za več kot le za varstvo narave, saj doktrina trajnostnega razvoja upošteva ob njem tudi skrb za kvaliteto življenja ter medgeneracijsko solidarnost in enakopravnost, poudarja etične in socialne razsežnosti človekovega blagostanja, razvoj pa dopušča le v okviru nosilnih sposobnosti naravnih sistemov.

Voditelji 179 držav so leta 1992 v Riu de Janeiru sprejeli načela trajnostnega razvoja in akcijski načrt Agenda 21 za njihovo uresničevanje. S tem je doktrina trajnostnega razvoja postala svetovna razvojna strategija. Med podpisniki je tudi podpis predsednika slovenske vlade dr. Janeza Drnovška. Slovenija je torej zavezana uresničevati načela trajnostnega razvoja.

Ali jih? Osnutek strategija ravnanja z odpadki daje pritrdilne znake, žal pa jih ni mogoče raztegniti na vse slovenske strateške razvojne opredelitve. Že sam podatek, da znaša letna škoda, ki jo povzročamo okolju, 4 do 6 odstotkov BDP letno, da pa namenjamo za okoljevarstvene namene le 0,6 odstotka BDP, prepričuje drugače.

KATERO SLOVENIJO BO OBISKAL PAPEŽ?

Priloga Dolenjskega lista 10 / 1996

Tridnevni obisk svetega očeta papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji, kjer bo praznoval tudi svoj 76. rojstni dan, kar vse imamo lahko za posebno počastitev naše mlade države, bo vsekakor velik in pomemben dogodek. In kot vsi veliki dogodki tudi ta na svoj posebni način učinkuje na okolje, v katerem se dogaja, saj okolje s svojim odzivom nanj izkazuje lastno veličino ali majhnost.

Žal ima človek zadnje čase ob prebiranju in poslušanju vsega, kar se napleta v zvezi s papeževim obiskom pri nas, občutek, da je Slovenija prav zares dežela ozkosrčnosti, nestrpne strankarske zadušljivosti, zaplotniške omejenosti, nespravljljive žolčnosti in preračunljivosti najnižje vrste. Zdi se, kot da je papežev obisk v vseh svojih pomenih, od državnškega do verskega in splošno človeškega, prevelika stvar za takšno duhovno zadušljivo, majhno in utesnjeno

Slovenijo. Sveti oče prinaša očitno nepotrebne stvari ali pa prehudo breme med ljube Slovence – človečnost, spravljivost in moralno trdnost. Kjer je sebična korist posameznika ali omejene skupine ljudi edino veljaven interes, tam sta človečnost in čutenje interesov širše skupnosti ter prizadevanje zanje odvečni idealizem. Kjer sta sprtost in zoprvanje takšna strast, da segata tudi onkraj generacijskih meja, tam sta ljubezen in odpuščanje prehudo breme. In kjer je moral toliko kot plotov, a nobena toliko veljavna, da bi v očeh drugega kaj veljala, je trdna moralna drža nekoristna. Vse skupaj torej odveč, nepotrebno in celo moteče.

Moteče morda zato, ker takšno stanje potrjuje nevesele ugotovitve tistih mislecev, v očeh katerih je sedanji trenutek človeške civilizacije z moralnega stališča hudo kritičen. Zdi se, kot da se vse bolj utaplja v uživaštvu, potrošništvu, nasilništvu in sebičnosti ter za seboj pušča vse hujše razdejanje v okolju in duhovni sferi. Tej »kulturi« naj bi se zoperstavila kultura duhovnosti. Papež je kot duhovna in moralna avtoriteta, kot nosilec upanja in evangelija človečnosti ter kot borec za mir eden najvidnejših glasni-

kov take kulture. K nam prihaja, kot pravi osnovno geslo, pod katerim bo potekal obisk, da nas utrdi v veri. Niso mišljeni le pripadniki Katoliške cerkve, papež prihaja k vsem državljanom Slovenije, le da pri nekatoličanih ne bo utrjeval katoliške vere, ampak je najbrž mišljeno, da naj bi v vseh ljudeh dobre volje utrdil vero v moralne, duhovne ideale. Ta vera pa je še kako vsem potrebna. Če čolnič našega sveta res nosi nevihta ob nevarnih čereh, potem so moralni ideali tisti krhki svetilniki, ki nam kažejo pot mimo smrtonosnih čeri do varnih pristanov. A kaj bo, če bodo mrzle sape do konca pogasile te svetilnike? Se bo čolnič otel viharju ali se bo razbil na čereh?

Mogoče je seveda na vse skupaj pogledati tudi drugače, v svetlejših tonih, in ob mali zaplotniški Sloveniji, ki se včasih vsiljivo kaže kot edina naša resničnost, videti tudi drugo in drugačno Slovenijo – odprto, strpno in duhovno graditeljsko deželo prijaznih ljudi, ki jim ni vseeno, ali mrzle sape ugašajo moralne svetilnike, zato jih čuvajo in jim dajejo goreti iz lastnih moči in dejanj.

Lepo je pomisliti, da papež prihaja v to in ne ono drugo Slovenijo.

IZSELJENCI BREZ DOMOVINE

Priloga Dolenjskega lista 14 / 1996

Konec prejšnjega tedna je minil nekako v znamenju slovenskih izseljencev; imeli so srečanja v Postojni in Ljubljani, del prireditev tudi v Novem mestu. Tako je bilo v petek zvečer na novomeškem Novem trgu na prireditvi Pozdrav rojakom kar živahno: ansambli so igrali vesele viže, plesalo se je, jedlo in pilo, vmes kaj lepega povedalo. Naši izseljenci se najbrž imenitno počutijo na obisku v stari odmovini, sem pomislil. A mi je to samovšečno misel hitro odgnal eden od njih, ko mi je z nasmehom dejal, da se počuti, kot bi bil doma v Kanadi, in pri tem pokazal z roko po napisih na pročeljih zgradbe na Novem trgu. Šele takrat mi je padlo v oči, da prav nad odrom stoji napis New Place. In ko sem se ozrl okoli, sem lahko prebiral napise, kot so: Mode Accessoires, Elit, Exclusive Sport, Black Jack Fashion, Baby Center itd. Razumel sem,

kaj je mislil, njegov nasmešek pa se mi je potem zadel nekoliko grenak.

Res, le kaj si mislijo naši rojaki, ko potujejo po naših krajih in prebirajo napise, s katerimi se mestu in svetu razglašajo naša velika in mala podjetja, zasebni obrtniki in samostojni podjetniki, ki se vsem po vrsti zdi silno imenitno, če imajo kaj tujega v imenu, da napis le ni v kmetavzarski slovenščini. Ta uboga, nesrečna slovenščina! Mar res ravnamo z njo kot svinjne z mehom, ne da bi se tega zavedali in nas morajo na to opominjati naši izseljenci ali celo tujci, denimo papež v Postojni, ki je dal vedeti, da od Slovencev v Sloveniji ne pričakuje, da mu bodo za rojstni dan peli Happy birthday to you?

Izseljenci se najbrž bolj kot mi zavedajo, kako krhka stvar je jezik. V tujem okolju hitro izginja; kot kažejo opravljene analize, se slovenščina med povojnim izseljenstvom izgubi že v drugem rodu. Zdaj pa si zamislimo, kako se počutijo izseljenci, ko pridejo na obisk v domovino in bi jo želeli spoznati in doživeti v njenem slovenstvu, pa se na vsakem koraku srečujejo s tujimi napisi, industrijsko sproducirano tujo glasbo, tujimi navadami v obnašanju in z vse

pogostejšo aroganco do domačega izročila.

Ne gre le za trenutno modo, kot menijo tisti, ki ne verjamejo v ogroženost slovenščine, češ saj se je stoletja dolgo obdržala v izrazito bolj neugodnih razmerah. Pozabljajo, da se je slovenski jezik obdržal, ker je živel, nastajal in sproti bogatel iz življenja in dela ljudi ter tako postajal sestavni del tega, čemur rečemo slovenstvo, slovenska kultura in slovenska istovetnost. Danes izgublja ta položaj, saj se naše okolje tako kot velik del ostalega sveta presenetljivo hitro spreminja pod navalom angloameriškega kulturnega imperializma, kulturnega hegemonizma ali kulturne unifomiranosti, kakor koli že ta sodobni pojav imenujemo. Ne samo, da se angleščina uveljavlja skoraj že kot edini svetovni jezik, preplavljajo nas angloameriška glasba, filmi, knjige, televizijske oddaje, življenjske in delovne navade, hrana, pijača. Brezskrbno se prepuščamo temu in se nam zdi kar v redu, ko tuje izrinja naše, celo imenitno se nam zdi, češ kakšni svetovljani da smo, ko se odevamo v tuje perje in papagajsko oponašamo vse, kar je tujega.

Jezik je nadvse občutljiv barometer, ki natanko zazna in izrazi spremembe svojega položaja in okolja.

Kar priluhnite govoricim mladim, naši bodočnosti, koliko tujih besed uporabljajo v svojem že tako revnem in skopem izrazju. Ne samo zato, ker je to "kao ful kul", ampak zato ker navsezadnje z njimi lahko izrazijo, kaj jedo, pijejo, v kaj se oblačijo, kaj gledajo, kaj poslušajo, kaj so iz poplave vsakovrstnih informacij zaužili kot življenjsko izkušnjo. A ne samo mladi, tudi javni nastopi naših pomembnejšev so pogosto polni tujega izrazja.

Tako se je iz veseličnega razpoloženja splela nič kaj vesela misel, da bomo morda tudi mi doma postali nekakšni izseljenci, domovine, kamor bi se lahko vračali vsaj na obisk, pa ne bo nikjer več.

TEMNI SLOVENSKI POŽIRALNIKI

Priloga Dolenjskega lista 19 / 1996

Ce odmislimo stalne politične in strankarske zdrahe, sta množična občila v teh poznopoletnih dnevih zaznamovali predvsem dve temi: samomorilnost Slovencev in morija na cestah. Zakaj sta se ti dve mračni plati našega življenja prebili v ospredje zanimanja javnosti, niti ni važno, pomembneje je, da sta nam ponovno stopili pred oči in se zastavili kot vprašanje, na katerega moramo, če ne že najti odgovor, pa vsaj poskušati odgovarjati.

Tako z vznemirljivo visokim številom samomorov kot s preveč krvavimi cestami živimo že dolgo vrsto let; sredi osemdesetih let so samomori in ceste celo pobirali rekordno visoke davke v človeških življenjih, a takrat se o teh požiralnikih narodnega telesa nismo toliko spraševali, kot se zdaj. Najbrž zato, ker smo se kot osamosvojen narod in samostojna država

znašli sami s seboj in ne moremo več valiti krivde na druge za to, kar se z nami dogaja.

Kaj je torej s Slovenci, da maloštevilni, kot smo, tolikokrat dvignemo roko nadse in se po lastni odločitvi odločamo za tisti poslednji korak, ki ga ni več mogoče ne preklicati ne preusmeriti? In kaj je s tem ljudstvom na sončni strani Alp, da se tako neusmiljeno pobija po cestah? Človek bi pomislil, da so na delu temni biološki nagoni, ki silijo k lastnemu iztrebljanju. A to nikakor ne more veljati, saj se takšni goni prožijo kvečjemu v populacijah, ki s preštevilčnostjo ogrožajo lastni obstoj, Slovencev pa je precej manj, kot bi nas na tem prostoru lahko bilo. Tudi vse manjše število novorojenih otrok govori o povsem drugačnih prebivalstvenih gibanjih kot o neobvladljivem naraščanju.

Morda je usodna samouničevalnost zarisana v slovenskem narodnem značaju? Dr. Trstenjak, ki je poskušal izluščiti sestavine slovenskega narodnega značaja, je našel kot najznačilnejši stalnici nekaj drugega: poštenost in delavnost. Če v skladu z naslovom te rubrike prepustimo misli, da krene na spekulativne poti, potem je mogoče razmišljati tudi tako, da se je slovenski narodni značaj usodno preobrazil,

vendar žal ne v tisto svetlo smer, ki so jo pričakovali nekateri naši misleci.

Morda se je prva izrodila prav pridnost slovenskega človeka, s svojo preobrazbo pa je potegnila v mračni vrtinec tudi poštenost. Marsikaj v našem vsakdanjiku lahko najdemo, kar potrjuje misel, da se je pridnost sprevrgla v golo pridobivanje gmotnih dobrin. Slovenci izgorevajo pri delu, da bi pridobili kar največ tega, kar človeka na zunaj potrjuje, hišo, vikend, avto, drago opremo, dovolj denarja za draga potovanja in življenje na veliki nogi. Če s samo pridnostjo ne gre, si pomagajo na drugačne načine, tudi tako, da stopijo na ono stran zakona in morale. In to očitno ljudi niti ne moti preveč, saj grabežljivci, stremuhi in goljufi ne zbujaajo splošnega ogorčenja in zgražanja, ampak prej zavist in celo občudovanje, češ, ti pa znajo.

Tako se iz slovenskega narodnega značaja izgublja tudi poštenost. Videti pa je, kot da te preobrazbe na veliko vsrkavajo v značaj egoizem. In ko ta prevlada, prej ali slej oropa človeka tiste etične razsežnosti, ki je vir ljubezni, odgovornosti in sočutenje do drugega. Egoistično usmerjenemu posamezniku drugi ali

drugo nista več važna, drugi je samo ali začasno koristen ali pa v napoto. V ravnanju in odnosu do drugega se začneta zato uveljavljati predvsem nestrpnost in nasilnost. In prav to dvoje se tako tragično odraža na slovenskih cestah in v velikem številu samomorov, saj je samomor navsezadnje le nasilje, obrnjeno zoper samega sebe.

ŽIVALI, PRESKUSNI KAMEN ČLOVEČNOSTI

Priloga Dolenjskega lista 20 / 1996

Jutri bo 4. oktober, svetovni dan varstva živali. Ob tej priložnosti bo slišati nekaj več kot sicer o mučenju živali, o neusmiljenem in nehumanem ravnanju z njimi, o množičnem pobijanju, trpinčenju pri industrijski reji v tako imenovanih boks farmah, v baterijskih farmah za perutnino, pri intenzivni reji goved in svinj ter pri reji živali za krzno, o mučenju živali pri transportih pa o vivisekciji in drugih medicinskoznanstvenih poskusih na živih živalih, o iztrebljanju ogroženih živalskih vrst in podobnem. Ob vsem tem se bo seveda predvsem zastavljalo vprašanje, kaj je s tako imenovanimi pravicami živali.

Na prvi pogled je videti nekoliko čudno, če se nekateri vneto zavzemajo za nekakšne pravice živali v svetu, kjer prepogosto niso upoštevane in spoštovane niti pravice ljudi, v svetu, kjer pobijajo, preganjajo in mučijo tisoče in tisoče ljudi, kjer množično

posiljujejo ženske, trpinčijo in zlorablajo otroke, v svetu, v katerem je pogosto življenje človeka, te "kro-ne" stvarstva, vredno manj od piškavega oreha. Kaj bi razmišljali o nekakšnih pravicah kokoši, krav, tigrov, kitov ali polarnih lisic, če pa se človeštvo muči s težkimi problemi, kako zagotoviti spoštovanje vsaj osnovnih človekovih pravic, kako zagotoviti delo, hrano, streho nad glavo, najosnovnejšo zdravstveno varstvo, minimalne možnosti za šolanje, kako milijonom ljudem omogočiti človeka vredno življenje!

Pa vendar ne gre kar zamahniti z roko, ko teče beseda o pravicah živali. Ko začnemo razmišljati in ravnati tako, da vrednotimo živali kot živa bitja, vredna spoštovanja in primernega ravnanja, ko jih začnemo dojemati kot bitja, ki nam niso izročena brezpogojno v izrabljanje, ko se zavemo, da smo dolžni upoštevati znanstveno ugotovljeno dejstvo, da so mnoge živali tako kot ljudje psihološka bitja, ki se zavedajo svojega dobrega in slabega položaja, takrat pride do pomembnega premika v človeku. Če spoštujemo pravice živali, ali je potem sploh mogoče, da ne bi spoštovali pravic človeka? Če bi čutili za svojo dolžnost, da z vsemi potrebnimi ukrepi pre-

prečujemo trpinčenje živali, ali ne bi čutili za svojo dolžnost še toliko bolj preprečevati trpinčenje ljudi? Kako bi v skrbi za potepuške pse in mačke ne zmogli toliko več sočutja za brezdomce ali begunce? Mar ne bi bilo mnogo bolj samoumevno, da je zlorabljanje otrok nekaj nedopustnega, če bi bili moralno občutljivi za zlorabljanje živali?

Spoštovanje živalskih pravic, naj je videti še tako "odštekano" v pragmatični pameti potrošniškega duha, je vendarle lahko tisti preskusni kamen, ob katerem se izkaže, do kolikšne mere je v posamezniku ali družbi razvita vrednota življenja, koliko se sploh ceni in spoštuje življenje samo, kolikšna je pravzaprav globina in širina naše človečnosti.

POLITIKA JE K....

Priloga Dolenjskega lista 1 / 1997

Pravzaprav čudi, da se ljudje še vedno zgražajo nad nekaterimi potezami in dejanji politikov, ko pa je že tako dolgo znana in razvpita tista resnica, ki v robatem ljudskem govoru pravi, da je politika k.... no, saj veste, kot tista ženska, ki opravlja najstarejšo obrt, se pravi kupljiva, obrnljiva, prilagodljiva in plačniku ugodljiva stvar. Seveda je ta resnica, čeprav znana in razlajnana, vedno znova pretresljiva, morda prav zaradi tega, ker se v politiki več kot kjer koli drugje uporabljajo visoke besede in trka na najbolj zveneče vrednote, kot so narod, razcvit slovenstva, neomajna poštenost, ganljiva nesebičnost, neumorno izgorevanje za blagor drugih, nespečna zaskrbljenost za lepšo prihodnost, presunljivo tenko občutljiv glas vesti in kar je še podobnih pojmov, primernih, da se uporabljajo in zlorabljajo v političnem prepričevanju lahkovernih in premalo pazljivo poslušajočih, da pač storijo po volji in namerah politikov, da volijo, se navdušujejo in

pritrjujejo ter dajejo politikom plašček legitimnosti, v katerega potem lahko toplo in varno zavijejo tudi kakšno barabijo.

Taka je pač politika v nekoliko karikiranih očeh ljudskega izreka. Karikiran je res, vendar je v njem za kakšne primere vendarle precejšnje zrno resnice. Najbrž se je tega izreka spomnil mnog od tistih volilcev, ki so na nedavnih volitvah dali svoj glas gospodu, ki je že na začetku svojega in od volivcev požegnanega poslanskega mandata enostavno stopil iz združbe, s katero je prišel v parlament, in presedel v drugo. To je seveda storil po globokem premisleku in v skladu z občutljivim glasom svoje vesti. Se pač zgodi, da se človek premisli in ravna drugače, kot se je od njega pričakovalo. Vendar pa v politiki ni nenadnih moralnih spreobrnjenj in duhovnih vstajenj, politična pamet običajno ni podvržena presunljivim nenadnim razsvetljenjem, saj je po svoji naravi izrazito pragmatična in prav nič umetniško navdahnjena, navsezadnje edino tako lahko obstane, deluje in sklepa potrebne kompromise. Če pa ob tem preveč očitno prestopa meje, kar je čutiti prav v sedanjem dogajanju v slovenskem parlamentu, potem pač člo-

vek ne more drugega, kot da si da duška in reče: "Ja, politika je pa res k....!"

A če je tako in če se v takih okvirih gibljejo tudi sedanji dogodki na slovenski politični sceni, potem bi lahko nelepo misel o politiki dosledno speljali do konca in se vprašali: kdo pa je tisti, ki tej kupljivi gospej žvenketa z mošnjičkom pred nosom, da se tako obnaša? Saj brez kupca gospa politika ne more postati k...., no, tisto, saj veste.

NASILJE ALI STVAR KULTURE?

Priloga Dolenjskega lista 2 / 1997

V se kaže, da smo spet dobili drugorazredne državljane. Imeli smo jih v času najtršega enoumja, ko so se tako počutili verni, imeli smo jih v času slovenskega osamosvajanja, ko so prišlekomi iz drugih jugoslovanskih republik zgarji pihali na dušo, češ da so v Sloveniji drugorazredni državljani, še huje pa jim bo, če bo republika, kamor so si prišli odrezati debelejši kos vsakdanjega kruha, postala samostojna država. Potem je drugorazrednikov med slovenskimi državljani začelo zmanjkovati, le sem ter tja si je to nalepko sposodil kakšen Rom, ko se je bližnje občestvo zaradi njegovih škodljivih ciganskih navad srdilo nad njim, pa še kakšen drug morda, večjih množic pa ni bilo več, dokler ni ugledal belega dne nov protitobačni zakon. In spet smo dobili na tisoče in tisoče domnevnih drugorazrednih državljanov, ki bentijo nad zakonom, ker

jim ne dovoljuje zakajati javnih prostorov, gostiln, kavarn, slaščičarn, sprejemnic, čakalnic ter delovnih prostorov, od tovarniških hal do pisarn. Počutijo se kot preganjane zveri, drugorazredni državljani, govori se celo o nasilju nad kadilci.

Saj jih do neke mere človek še razume. Cigaretne dim je del njihovega življenja, brez njega se počutijo prazne in kot gole. O drugorazrednosti in nasilju nad kadilci pa vendarle ne kaže govoriti, saj se v rešnici z novim zakonom neko nasilje šele odpravlja. Edino nasilje v tem pogledu je bilo ves čas le nasilje, ki so ga izvajali kadilci nad nekadilci, ko so druge s svojim početjem silili, da so bili proti svoji volji deležni cigaretne dima, njegovih slasti in seveda tudi dokazanih škodljivosti.

Zdaj je kadilcem seveda hudo, počutijo se prikrajšani in odrinjeni. Vendar ne bo dolgo tako. Privadili se bodo novim razmeram, kot so se že. Spomnijo se naj, kako se je včasih kadilo na avtobusih, pa ni bilo slišati grenkih besed o drugorazrednih državljanih in nasilju nad kadilci, ko se je kajenje v avtobusih prepovedalo in so lepega dne izginili tudi pepelniki s sedežev. Prav tako so kadilci sprejeli in se držijo reda

denimo pri filmskih predstavah. Spominjam se dni, ko se je v kinu svobodno kadilo, zrak pa je bil proti koncu filma tako gost od dima, da bi ga lahko rezal na kose. Danes cigarete med filmsko predstavo nihče ne prižge. Kar predstavljajte si, da bi danes med pogovorom v televizijski oddaji kdo kadil. Pa se je včasih pred kamerami veselo kadilo.

Minil bo torej trenutni srd. Navsezadnje gre pri vsej stvari le za kulturo odnosov med ljudmi. Danes nikjer več ne vidimo pljuvalnikov, pa so pred leti bili obvezni del opreme javnih prostorov, ker se je takrat pač še na veliko pljuvalo po tleh. Danes boste stežka srečali človeka, ki bo v javnem lokalu pljuval po tleh in pljuvalniki že dolgo niso več potrebni. Pljuvanje je postalo nekulturno in nevljudno početje, kot bo morda nekega dne tudi kajenje v javnosti. In vsi se bomo imeli ob tem lepše, mar ne?

ČLOVEŠTVO NAJ SNAME KRONO IN PREŽIVI

Priloga Dolenjskega lista 8 / 1997

Skronanimi glavami so težave, saj jim oblast, ki jim je kakor koli že dana, rada premočno zleze v glavo in potem ga oblastniki vseh vrst hudo kronajo, kot se v ljudskem izražanju reče, če kdo počenja neumnosti in lahkomislenosti. Ob dnevu Zemlje, ki so ga ali pa tudi ne po svetu praznovali minuli torek, se pozornost obrača h kronanim glavam s posebno žalobnim premislekom, saj ne gre za posamezne redke kronane glave, ampak kar za človeštvo v celoti, kolikor nas opredeljuje naziv "krona stvarstva". Veliko samozaverovanega ponosa je v takem gledanju nase, toda tudi za to kronano glavo vseh kronanih glav ni nikjer zagotovila, da se v zavedanju lastne moči ne obnaša preveč oblastno, arogantno in da ne počenja neumnosti. Zemlja nam ob svojem dnevu povsem jasno in nedvoumno sporoča: "Krona stvarstva, lomiš ga, da je groza, počenjaš hude neu-

mnosti, tako velike, da presegajo vse, kar si doslej počela. Režeš si korenine lastnega obstoja!"

Res je človek, Homo sapiens, misleče bitje, ki se je izvilo iz bogastva življenjskih oblik v zadnji sekundi evolucijskega Zemljinega dne, presegel vse, kar se je v milijardah let narodilo na svetu, in bolj temeljito posegel v zemeljsko obličje, kot so poledenitve in drugi geomorfološki dejavniki skupaj. Neprestana in izjema rast človekove moči meče temno senco na ves planet. Človeštvo se je namnožilo in uničujoče deluje na svoje okolje: zastruplja vode, zrak in plodno prst, ropa in iztreblja mrtvi, živalski in rastlinski svet, kopiči gore odpadkov, med njimi mnoge hudo strupene, nebo in zemlja sta mu smetišče strupov, porušil je ravnovesje plinov v ozračju, skratka tako močno je preobremenil ekosistem, da v njem nastajajo vse hujše motnje. Lahko že govorimo o krizi, ne o krizi, ki se nam približuje, marveč o krizi, ki je že tu.

Človek je edino živo bitje, ki lahko razmišlja o svetu, načrtuje in gleda v prihodnost, zato je ob vsem svojem sprijenem obnašanju tudi edini, ki se lahko tega zave in kaj ukrene, predno bo zares prepozno. Človeštvo mora premagati to usodno krizo, pred ka-

tero stoji, in stopiti na pot resničnega napredka, ki je seveda nekaj drugega, kot je bil dosedanji napredek, tako usodno zaznamovan z uničevanjem okolja.

Človeštvo mora pravzaprav najprej sneti krono, ki jo tako ponosno nosi, in sebe ter svet pogledati in razumeti drugače. Zemlja ni nepremičnina, ki nam je neomejeno na voljo, nič nam ne daje pravice, da jo za svoje kratkovidno razumljeno dobro brezobzirno izkoriščamo. Zemlja je kot ogromen organizem in sleherno živo bitje na nji je povezano z drugimi

Drevesa so nam bratje in trave sestre, pravijo "primitna" ljudstva. Mikrob, rastlina in žival, prebivalci morja ali kopnega, vsi so povezani v zapleteno medsebojno odvisnost živega in neživega na Zemlji. Ko se ta povezanost začne rušiti, nihče ne ve, kje se bo rušenje končalo in kaj vse bo potegnilo za seboj. Če zamisel o Zemlji kot samoregulativnem organizmu drži, potem se prav lahko dogodi, da bo nazadnje iztrebljen najbolj moteči vsiljivec – krona stvarstva, in Zemlja bo živela naprej – brez ljudi.

Čas je torej za novo etiko civilizacije, ki temelji na odgovornosti in sodelovanju, na spoznanju, da na tem planetu ne moremo živeti sami zase, ampak

moramo vzpostaviti živ odnos medsebojnega zaupanja in spoštovanja z naravo. Ali lahko to dosežemo? Smo dovolj zreli za to veliko lekcijo? Če nismo, potem smo najbrž dozoreli za nekaj hudega.

ČE SLOVENŠČINO NEMARNO potujčujejo in se kitijo s papagajskim perjem jezikovno neuki in kulturno nerazgledani, to sicer ni ne opravičljivo ne sprejemljivo, je pa na nek način razumljivo. Ni pa ne opravičljivo ne sprejemljivo in še manj razumljivo, če kaj takega počno kulturne ustanove. Novome-

Ni šlo **MTM**

ška območna izpostava Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti tako vabi na regijski plesni workshop. Da gre za plesno delavnico, na izpostavi vedo, saj hkrati vabijo tudi na likovno delavnico. Bi bila plesna delavnica brez tujega perja kaj manj imenitna?

Dolenjski list 4 / 2008

POGINE NAJ RAST?

Nova odgovorna urednica revije Rast, Barica Smole, ki je z letošnjim letom stopila na čelo uredništva in bo vodila revijo skozi vse težje prehodno pokrajino kulturne brezbržnosti, se je že na začetku morala soočiti z nevarnostjo, da ta edina literarno-kulturna revija, ki pokriva območje nekdanje Dolenjske,

Ni šlo **MFM**

že po prvi letošnji številki na hitro izdihne. Le ena sama številka bi namreč lahko izšla, če bi obveljal predlog odloka o proračunu Mestne občine Novo mesto za leto 2008 v prvi obravnavi. V njem so namreč radikalno znižali sredstva, ki jih mora Mestna občina kot ustanoviteljica zagotavljati za izdajanje revije. Res je, da bi bile po tem predlogu prizadete vse kulturne dejavnosti, saj naj bi jim namenili za 27 odstotkov manj denarja kot leto poprej, a pri Rasti znaša zmanjšanje neverjetnih osemdeset odstotkov. Ni težko izračunati, da bi namesto običajnih šestih številčk revije (ena je dvojna) v letu dni lahko

izšla le ena sama. Glava ali glave, ki so tako krepko zarezale v postavko Rast, ali na prebrisan in prikrit način dejansko ukinjajo revijo ali pa so tako neuke, da ne vedo, da publikacija, ki izide enkrat na leto, ni nikakršna revija, da naročniki ne bodo plačevali naročnine za eno številko namesto šestih in da Ministrstvo za kulturo za tako »revijo« ne bo več dajalo denarne podpore in tako odtegnilo še tisto malo, kar v ta namen priteče iz Ljubljane nazaj v provinco. Za to, da bi z revijo Rast pokopali tudi enega redkih kulturnih projektov, ki Novo mesto osmišljajo kot kulturno regijsko središče, pa komu mar ob prevladujoči veliki tovrstni pasivnosti dolenske prestolnice! Rast sicer še ni odpisana, saj se bodo o proračunu še lomila kopja in gotovo se bo oglasil še kdo v podporo reviji. Neuradno jo je že obljubil župan, govori se tudi o »napaki« v predlogu proračuna v zvezi z Rastjo, a kljub vsemu se ni mogoče znebiti občutka, da pri nas odmeva zlovešči protikulturni klic, podoben tistemu znamenitemu klicu, namenjenem Franu Levstiku - Pogine naj pes!

ZBOROVSKI ZELENİ JURIJ

Na območni reviji odraslih pevskih zborov, katere prvi del je potekal 16. maja v Kulturnem centru Janeza Trdine v Novem mestu, smo imeli redko priložnost slišati novo izvirno zborovsko delo domačega avtorja. Za prijetno presenečenje je poskrbel Mešani pevski zbor Pomlad, ki je pod vodstvom Fernanda

Ni šlo **MFM**

Mejiasa krstno izvedel skladbo Marijana Dovića Zeleni Jurij, ustvarjeno po belokranjskem ljudskem motivu. Dović je sicer literarni raziskovalec, a se intenzivno ukvarja z glasbo kot poustvarjalec in tudi kot skladatelj. Spomnimo se njegovih skladb na temo Trdinovih gorjanskih bajk. Zeleni Jurij s pevci Pomladi je primer, ki bi ga lahko drugi vzeli za zgled. Glasbena poustvarjalnost, naj gre za pevske zборе, orkestre ali manjše zasedbe, bi morala v svoj program vključevati dela domačih ustvarjalcev, saj s tem dodatno potrjuje kulturno razvitost svojega okolja, deluje spodbujevalno na ustvarjalce, da se z

več volje lotevajo ustvarjanja, v programe pa doda nekaj novega, česar drugi še nimajo. Bo zborovski zeleni Jurij po zgledu bajeslovnega lika, ki prinaša pomladno obnovo in rodovitnost, spodbudil ustvarjalno rast pri nas?

Dolenjski list 21 /2008

DOLENJSKO KULTURNO RAZSREDIŠČE

Novo mesto naj bi bilo in se ima za kulturno središče Dolenjske (kar koli že Dolenjska je, naj bo z Belo krajino, Posavjem in Kočevsko-ribniškimi ali brez njih). Upravičeno, bi dejali ob pomisli na bo-

Ni šlo **MFM**

gato kulturno zgodovino in na delovanje številnih tu udomljenih ustanov.

Vendar v poletnih dneh te središčnosti nekako ni prav čutiti. Saj ne, da je mesto brez kulturnega dogajanja, precej ga je in kar pestro je, kulturnih prireditvev nikakor ne primanjkuje. Dolenjska prestolnica v tem pogledu ne zaostaja za drugimi večjimi kraji. A kleč je drugje. Središčnost se namreč ne potrjuje le količinsko, s številnostjo prireditvev, marveč prej z njihovo kakovostjo in premišljeno ubranostjo. Tu pa Novo mesto opazno šepa.

Osrednje kulturno obeležje dajejo mestu v teh

poletnih mesecih Novomeški poletni večeri, ki naj bi dolensko središče uveljavili tudi kot mesto festivalov. Vendar že bežen pregled programa in dogodkov, ki so se že zvrstili, da vedeti, da ne gre za premišljen sklop prireditev, ki bi izhajale iz celovite zasnove, marveč da se je pod isto kapo rokohitrsko znašlo vse, kar se je v Novem mestu doslej ali že samo dovolj uveljavilo ali se šele skuša uveljaviti, pri čemer izrazito prevladuje, recimo ji, popularna (sub)kultura in z njo seveda izrazita prevlada tistih kulturnih vsebin, ki so namenjene mlajšim generacijam. Za kulturno nekoliko zahtevnejše/starejše občinstvo so prejšnja leta poskrbeli vsaj s koncerti Novomeškega glasbenega festivala, s kakšnim koncertom iz programa *Imago Sloveniae* ali iz zelo kakovostnega programa festivalov stare glasbe Brežice. Letos je Novo mesto brez njih. So pa kakovostnih koncertov z odličnimi glasbeniki z vseh koncev sveta namesto kulturnega središča deležni manjši dolenski kraji od Dobrnica, Dolenskih Toplic, Soteske, Kostanjevice in Trebnjega do Šentruperta, Mokronoga, in še bi jih lahko našteali.

Se dolenska prestolnica tudi kulturno razsre-

diščuje? Da nima prave sredotežne moči in prepričljivosti se je letos nadvse zgovorno pokazalo pri zaenkrat sicer še neuspešnem snovanju pokrajini. Do snovanja realno gotovo perspektivne in močne pokrajine na celotnem območju nekdanje Dolenjske z Novim mestom kot središčem sploh ni prišlo, saj o čem takem posavske občine in občine območja južno od Ljubljane niti slišati nočejo. Celo v sprva predlagano dolenjsko pokrajino kočevsko-ribniške občine niso hotele, belokranjske pa samo pod pogojem, da pokrajina spremeni stoletja staro ime Dolenjska v dolgorepi naziv Dolenjsko-belokranjska.

Zgovorno, ni kaj. Vsekakor je čas za tehten premislek.

Dolenjski list 32 /2008

IMENITNO TUJE PERJE

V dolenski prestolnici niso kar tako, saj tu ne žive zaplankani Slovenci, ki se sporazumevajo zgolj in samo v nepomembnem, kmetavzarskem maternem jeziku, ampak so imenitni ljudje svetovnih obzorij, ki jim je angleščina tako domača in nepogrešljiva, da so sporočila v slovenščini zanje malodane žalji-

Ni šlo **MTM**

va oziroma bi jih brez angleških dodatkov morebiti sploh prav ne razumeli. In tako se na vse več vabilih na kulturne prireditve pojavlja angleščina. Tej imenitnosti je podlegel tudi Franci Kek, ki zdaj ne vabi le na družabne večere Kekovi četrtki, ampak tudi na social evenings Kek's Thursdays. Imenitno, ni kaj!

Dolenjski list 2 /2009

NAJ BO TIPKOVNICA SLOVENSKA?!

Slovenski inštitut za standardizacijo je po skoraj letu in pol trajajočih pripravah predstavil osnutek standarda slovenske tipkovnice, ki predvideva poslovenjenje vseh zdaj v angleščini imenovanih tipk,

Ni šlo **MMMo**

na primer: namesto Esc Izhod, namesto Delete Izbrisi itd., ob tem pa prinaša tudi nekaj sprememb v razporedu. Tako bi bile tipke za šumnike č, š, ž uvrščene v isto vrsto, na tipkah za neslovenski črki đ in ć pa bi dobili ta čas nedvomno pogosteje uporabljan simbol @ in znak za evro oziroma za dvojni srednji narekovaj, medtem ko bi črki đ in ć dobili s pomočjo tipke AltGr.

Odzivi na slovensko tipkovnico so si tako nasprotujoči, da bolj skoraj ne bi mogli biti. Medtem ko ene navdušuje, da bomo končno tudi Slovenci imeli tako kot drugi evropski narodi svojo tipkovnico, pa drugi

vidijo v tem neumnost in »nacionalistični stampe-do«. Oglašajo se tudi jugonostalgiki, ki jih jezi, da bodo ob zdajšnje tipkovnice, na katere naj bi bili menda vsi zelo navezani. Zaskrbljeni zagovorniki sedanjega standarda pozabljajo, da si vsakdo lahko izbere tipkovnico po želji in potrebi. Obstoj slovenske tipkovnice nikogar ne sili, da jo tudi uporablja.

Najbolj tehten je za sedanje stanje duha slišati pomislek, da bo slovenska tipkovnica zaradi majhnosti trga dražja in je zatorej povsem nepotrebna navlaka. Pomislek te vrste se pojavlja vsakič, ko v glavi zacinglja blagajna kot odločilna in najpomembnejša stvar na svetu. Če bi nam profitarško preračunavanje v zgodovini narekovalo vsa ravnanja in odločitve, bi namesto v slovenščini že zdavnaj govorili in pisali v kakšnem drugem jeziku, ne bi imeli ne računalniških operacijskih sistemov ne programov v slovenščini ali krajše in brez ovinkarjenja povedano - ne bi nas več bilo.

NASMEH, A GRENAK

Med kamnitimi skulpturami, s katerimi so udeleženci kiparske likovne kolonije Tretja razsežnost popestrili okolje v krajevni skupnosti Drska v Novem mestu, je tudi polž, izklesan tako, da naj bi služil tudi kot igralo za najmlajše. A očitno so ga vzeli za svojega tisti, ki so ostali po zrelosti in razsodnosti na

Ni šlo **MFM**

ravni najmlajših. Vztrajno so kamnitemu polžu uničevali kovinske rožičke, da je avtor Rudi Škof obupal in jih ni več nadomeščal, zdaj pa so polža še popackali z barvo in mu dodali vsiljeni nasmeh. Vandalska duhovitost za grenak nasmeh.

Dolenjski list 17 / 2009

Milan Markelj
TUDI TAKO – NI ŠLO MiMO
Izbrani komentarji in uvodniki,
objavljeni v Dolenjskem listu

Samozaložba
© Milan Markelj

Oblikovanje in priprava:
Milan Markelj

Novo mesto
2018

<http://kd-severinsali.si/knjige>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni
in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=

ISBN (pdf)